

Εισαγωγή

Ο αγοραίος έρωτας ήταν ευρύτατα διαδεδομένος στην ελληνική και τη ρωμαϊκή αρχαιότητα — όπως άλλωστε στις περισσότερες κοινωνίες.¹ Τον προσέφεραν άνδρες και γυναίκες όλων των ηλικιών, ακόμα και παιδιά, συνηθέστερα ωστόσο εμφανίσιμες νεαρές κοπέλες. Πολλές από αυτές ήταν υπόδουλες ή απελεύθερες. Και όταν ήταν ελεύθερες εκ γενετής, προέρχονταν συνήθως, αλλά όχι αποκλειστικώς, από τα φτωχότερα κοινωνικά στρώματα.

Οι γυναίκες που προσέφεραν ερωτικές υπηρεσίες με αμοιβή αποκαλούνταν συχνά στον ελληνόφωνο κόσμο πόρνες και εταίρες και στον λατινόφωνο *meretrices*, *scorta* και *lupae*. Υποτίθεται ότι οι εταίρες ήταν κάπως μορφωμένες, ότι διέθεταν σχετική ελευθερία κινήσεων και ότι βρίσκονταν σε υψηλότερη θέση από τις πόρνες, αλλά η διάκριση αυτή ήταν σχετική και υποκειμενική. Οι εχθροί του Περικλή χαρακτήριζαν τη σύντροφό του Ασπασία εταίρα ή πόρνη, ακόμα και μαστροπό, ανάλογα με τον βαθμό στον οποίο επιθυμούσαν να τον πλήξουν.² Το ελληνικό λεξιλόγιο διέθετε πολλές άλλες λέξεις και εκφράσεις για να χαρακτηρίσει τις εκδιδόμενες γυναίκες, διακρίνοντας ιδιαιτερότητες και αποχρώσεις που δεν αξιοποιούνταν πάντα με συνέπεια. Ακόμα και η λέξη *γύναιο* μπορούσε

να χρησιμοποιηθεί με την ίδια σημασία. Οι αυλητρίδες, οι κιθαρίστριες και, γενικότερα, οι γυναίκες του θεάτρου εξομοιώνονταν επίσης εύκολα με τις πόρνες.

Οι πόρνες και οι εταίρες προσέφεραν ηδονές στις ιδιόκτητες οικίες τους, σε πορνεία (που αποκαλούνταν επίσης εργαστήρια ή, απλώς, οικήματα), σε πανδοχεία ή άλλους δημόσιους χώρους, αλλά και, μετά από πρόσκληση, σε ευυπόληπτους οίκους. Πρώτος, καθώς λεγόταν, οργάνωσε τη λειτουργία πορνείων στην αρχαϊκή Αθήνα ο Σόλων.³ Την επιτήρηση των πορνών αναλάμβαναν συχνά πορνοβοσκοί ή μαστροποί (*lenones* στα λατινικά), όπως επίσης πανδοχείς, αλλά και ηλικιωμένες γυναίκες με εμπειρία στο επάγγελμα. Οι πελάτες τους προέρχονταν από όλα τα κοινωνικά στρώματα και όλες τις ηλικίες, περιλαμβάνοντας επίσης ξένους και δούλους, που δεν έβρισκαν εύκολα άλλες διεξόδους. Δεν απουσίαζαν πάντως οι ευκατάστατοι έγγαμοι άνδρες. Ο πάμπλουτος Αλκιβιάδης εμφανίστηκε στο συμπόσιο που περιγράφει ο Πλάτων συντροφιά με μιαν αυλητρίδα.⁴ Περνούσε άλλωστε τον ελεύθερο χρόνο του με εταίρες, παραμελώντας τη νόμιμη σύζυγό του.

Η πορνεία απέφερε γενικώς πενιχρά έσοδα. Όπως ισχυριζόταν χαρακτηριστικά ένας κωμικός ποιητής του 4ου αιώνα π.Χ., η ηδονή αγοραζόταν εύκολα με ένα μικρό νόμισμα.⁵ Μια επίσκεψη σε φτηνό πορνείο δεν απαιτούσε περισσότερα χρήματα από το ημερομίσθιο ενός ανειδίκευτου εργάτη. Σε ορισμένες περιπτώσεις ωστόσο τα κέρδη ήταν εντυπωσιακά, καθώς, πέρα από την τυπική τους αμοιβή, πολλές γυναίκες δέχονταν και πρόσθετα δώρα. Ήδη ο Ηρόδοτος έκανε λόγο για εταίρες με αξιοζήλευτη περιουσία, φημισμένες σε όλη την Ελλάδα. Σημείωσε μάλιστα

ότι ορισμένοι απέδιδαν στη Ροδώπιδα από τη Θράκη την οικοδόμηση μιας ολόκληρης πυραμίδας στην Αίγυπτο.⁶

Διάσημες για την ομορφιά και τον πλούτο τους υπήρξαν εταίρες όπως η Φρύνη και η Λαΐς, που συναναστράφηκαν φιλόσοφους και αξιοποιήθηκαν ως μοντέλα (και ερωμένες) των επιφανέστερων ζωγράφων και γλυπτών. Για την Αθηναία εταίρα Θαΐδα λεγόταν ότι παρέσυρε μέσα σε γενικό ξεφάντωμα και γλέντι τον βασιλιά Αλέξανδρο να πυρπολήσει τα ανάκτορα του Ξέρξη στην Περσέπολη.⁷ Οι μυθικές αυτές αφηγήσεις συγκαλύπτουν πάντως την πενία στην οποία έζησαν ταπεινά οι περισσότερες πόρνες.

Η πορνεία ήταν τόσο διαδεδομένη ώστε κατονομάζεται ή υπονοείται σε όλα τα γραμματειακά είδη, από την κωμωδία έως την υψηλή φιλοσοφία. Ο Πίνδαρος έβλεπε με συμπάθεια το έργο που προσέφεραν οι εταίρες. Ανέμενε ότι ήταν υπεύθυνες για να μύησουν τους νέους στην ηδονή. Αν αυτό το έργο γινόταν από άλλες γυναίκες, θα ήταν αξιόμημπο.⁸ Ο Πλάτων σχολίασε την ηδονή που προσέφεραν οι εταίρες — μολονότι για τις πόρνες προτιμούσε να χρησιμοποιεί συνήθεις περιφράσεις όπως «αυτή που διαμένει σε οίκημα».⁹ Ο Αριστοτέλης εξομοίωνε τους πορνοβοσκούς με τους τοκιστές ως προς την απληστία τους.¹⁰ Όταν εμπλέκονταν ζητήματα νομιμότητας των τέκνων, οι εταίρες γίνονταν στόχος καταγγελίας ή έρευνας στα δικαστήρια, όπως συνέβη στην περίπτωση της Νέαιρας.¹¹ Ο Ηρώδας σατίριζε τα παράπονα ενός πορνοβοσκού, που κατάφυγε κι αυτός στο δικαστήριο για να βρει το δίκιο του.¹² Συζητώντας για ζητήματα ηθικής, ο Πλούταρχος αναφέρθηκε πολλές φορές στις πόρνες και την πορνεία. Ο Αλκίφρων επινόησε μια αλληλογραφία του ποιητή

Μενάνδρου με την εταίρα ερωμένη του.¹³ Ο Λουκιανός βρήκε το ζήτημα επαρκώς διασκεδαστικό για να γράψει έναν από τους απολαυστικότερους διαλόγους του, παρουσιάζοντας εταίρες να ανταλλάσσουν απόψεις γύρω από τα μυστικά του επαγγέλματος.¹⁴ Και ο σοφιστής Αθήναιος αφιέρωσε ένα ολόκληρο βιβλίο σε αναφορές και αποσπάσματα γύρω από τον αγοραίο έρωτα και τις εταίρες.¹⁵ Πλούσιες και συχνά ωραιοποιημένες περιγραφές βρίσκουμε και στη ρωμαϊκή κωμωδία (στον Πλάυτο και τον Τερέντιο), ενώ στη ρωμαϊκή ελεγεία (στον Τίβουλλο, τον Προπέρτιο και τον Οβίδιο), που αντλεί στοιχεία από τον κόσμο της κωμωδίας, παρουσιάζεται εν πολλοίς μια εξιδανικευμένη εικόνα του κόσμου των εταιρών και των προαγωγών (lenae) και ενίοτε η αποδόμησή της.

Ο αγοραίος έρωτας απεικονιζόταν συχνά σε αγγεία της αρχαϊκής και κλασικής Ελλάδας, με όλες τις σκανδαλιστικές λεπτομέρειες. Ως προνομιακός τόπος ερωτικών δραστηριοτήτων εμφανίζονται τα συμπόσια σε στιγμές ευεξίας και μέθης. Οι απεικονίσεις αυτές, μαζί με τοιχογραφίες που αποκαλύφθηκαν στα πορνεία της Πομπηίας, συμπληρώνουν όλα όσα υπονοούσαν ή απέκρυπταν οι γραπτές πηγές.¹⁶

Παρ' όλα αυτά, οι διαθέσιμες πληροφορίες γύρω από τις κοινωνικές διαστάσεις της πορνείας στην ελληνική και τη ρωμαϊκή αρχαιότητα είναι μάλλον πενιχρές. Οι ρήτορες ενδιαφέρονταν για τις νομικές επιπτώσεις του φαινομένου, οι φιλόσοφοι για τις ηθικές, οι σοφιστές για τις σκανδαλιστικές, οι κωμωδιογράφοι για τις διασκεδαστικές. Μολονότι εξαιρετικά τολμηροί, οι ζωγράφοι επιθυμούσαν να προκαλέσουν και να ερεθίσουν, όχι να πληροφορήσουν.

Γι' αυτό και φρόντιζαν να τονίζουν όσα τα χρηστά ήθη απαγόρευαν, όπως τη γυμνότητα του γυναικείου σώματος, τις ομαδικές περιπτώξεις και τα όργια, και γι' αυτό εμφάνιζαν συχνά τις πόρνες και τις εταίρες σε έκδηλα ταπεινωτικές στάσεις και συμπεριφορές.

Ο αγοραίος έρωτας στην κλασική Αθήνα είναι πλούσια τεκμηριωμένος και έχει προσελκύσει το ενδιαφέρον πολλών μελετητών. Αλλά ακόμα και σε αυτή την περίπτωση, τα ερωτήματα που έχουν απαντηθεί είναι μάλλον περιορισμένα.¹⁷ Για την προσωπική ζωή, τα κίνητρα και τις ψυχικές διαθέσεις των γυναικών που οδηγούνταν στην πορνεία δεν υπάρχουν πολλές μαρτυρίες, καθώς δεν θεωρήθηκαν θέματα άξια για έρευνα, ενασχόληση ή σχολιασμό. Εξαιρέση αποτελεί μια ειδική κατηγορία πηγών που έχει ωστόσο αξιοποιηθεί ελάχιστα ως ιστορική πηγή: η χριστιανική ασκητική γραμματεία.

Οι χριστιανοί ασχολήθηκαν με το ζήτημα της πορνείας από πολύ νωρίς, προειδοποιώντας για τους μεγάλους κινδύνους που εγκυμονούσε και προτρέποντας σε μεταμέλεια. Προσέδωσαν μάλιστα στον όρο πορνεία εξαιρετικά ευρύ περιεχόμενο που περιλάμβανε κάποτε, εκτός από ακολασίες, όλες τις ερωτικές δραστηριότητες εκτός γάμου, ακόμα και τις ερωτικές επιθυμίες. Στην *Αποκάλυψη* του μάλιστα, ο Ιωάννης έφθασε στο σημείο να αποκαλέσει πορνεία ακόμα και τη λανθασμένη δογματική επιλογή (2:20). Κι ωστόσο, ο ευαγγελιστής Ματθαίος απέδιδε στον ίδιο τον Ιησού την προκλητική διαβεβαίωση ότι οι τελώνες και οι πόρνες θα εισέλθουν στη βασιλεία του Θεού πριν από

τους αρχιερείς και τους πρεσβυτέρους — εφόσον βεβαίως πιστέψουν και μεταμεληθούν (21:31–32).

Με τις ερωτικές επιθυμίες προβληματίστηκαν έντονα όλοι σχεδόν οι χριστιανοί ασκητές και μοναχοί. Για να καταπολεμήσουν τους πειρασμούς της σάρκας, αποσύρονταν σε ερημικές τοποθεσίες και παρέμεναν έγκλειστοι σε μικρά κελιά για πολλά χρόνια. Επιπλέον, περιόριζαν την τροφή και τον ύπνο τους στο ελάχιστο — και σε λιγότερο από το ελάχιστο—, προσευχόμενοι ή ψέλνοντας ακατάπαυστα. Με έκπληξη διαπίστωναν ωστόσο ότι οι προκλήσεις όχι μόνο δεν εξαλείφονταν αλλά συχνά πολλαπλασιάζονταν. Οι πειρασμοί επανέρχονταν μέσα από λογισμούς, οπτασίες και όνειρα, συχνά με τη μορφή όμορφων γυναικών. Έτσι, όταν οι περιστάσεις τούς έφερναν σε αναγκαστική επαφή με γυναίκες, η πρώτη τους σκέψη ήταν να αποστρέψουν το βλέμμα. Και όταν η γυναικεία μορφή επέμενε να προκαλεί, την πετροβλούσαν.¹⁸

Παρά τους μεγάλους κινδύνους, ορισμένοι από τους εμπειρότερους και πλέον ενάρετους ασκητές έκαναν κάποτε ένα παράτολμο εγχείρημα. Διακόπτοντας την ακραία τους απομόνωση, επισκέπτονταν οι ίδιοι πόρνες στα καταλύματά τους ή σε πανδοχεία για να τις συνεντίσουν. Θεωρούσαν προφανώς ότι, εάν το έργο τους ήταν επιτυχές, δεν θα εξασφάλιζαν απλώς τη σωτηρία αμαρτωλών γυναικών, όπως είχε υποσχεθεί ο Ιησούς, αλλά θα περιόριζαν και τους πειρασμούς που απειλούσαν τους αδύναμους συμπολίτες τους.

Οι παράδοξες αυτές ιστορίες καταγράφονταν προσεκτικά στην ασκητική γραμματεία και διαδίδονταν ευρύτατα ως δημοφιλή και αγαπητά αναγνώσματα ή, συνηθέστερα,

ακροάματα.¹⁹ Ενταγμένες καθώς είναι σε *Βίους* αγίων ή αποφθέγματα πατέρων, αφηγούνται με αφέλεια λεπτομέρειες που δεν είναι πολύ γνωστές από άλλες πηγές. Μεταξύ άλλων περιγράφουν απλές χειρονομίες και συμπεριφορές, καθώς και τα κίνητρα ή την ψυχική διάθεση των αμαρτωλών γυναικών. Αποτελούν έτσι πολύτιμες ιστορικές μαρτυρίες.

Η ιστορική αξιοποίηση των ασκητικών αφηγημάτων απαιτεί πάντως προσοχή, εφόσον η σύνταξή τους υπηρετούσε προφανείς σκοπιμότητες. Δεν παραδίδεται, για παράδειγμα, καμία αποτυχημένη επιχείρηση, ούτε άλλωστε κάποια αναπάντεχη εκτροπή. Η συνεξέταση των αφηγημάτων αποκαλύπτει επιπλέον έναν ενδιαφέροντα εσωτερικό διάλογο, που περνά απαρατήρητος όταν διαβάζονται καθένα ξεχωριστά. Εντυπωσιακή είναι η διαρκής επανάληψη παρόμοιων θεμάτων, ενώ οι ίδιες συμπεριφορές αποδίδονται σε διαφορετικούς ασκητές με μικρές παραλλαγές. Προκύπτει έτσι ένα πρώτο εύλογο συμπέρασμα: τα αφηγήματα σχολιάζουν με τον τρόπο τους το ένα το άλλο, άλλοτε για να επιβεβαιώσουν και άλλοτε για να διορθώσουν μιαν επιλογή. Χαρακτηριστικά είναι δύο από τα πολλά συναφή θέματα.

Η μεταμέλεια μιας πόρνης δημιουργούσε πάντα ένα ζήτημα γύρω από την αξιοποίηση του μικρού ή μεγάλου πλούτου που είχε ήδη συγκεντρώσει. Σύμφωνα με τις γνωστές παραλλαγές, μια πόρνη θα μπορούσε να τον διαθέσει κατά την εκτίμησή της, μοιράζοντας, για παράδειγμα, τα κοσμήματά της στους υπηρέτες της. Ήταν συνηθέστερο ωστόσο να λαμβάνεται η σχετική απόφαση από τον ασκητή που τη μετέστρεψε. Κι αυτός πάλι είχε την ευχέρεια

είτε να διανείμει τον μικρό θησαυρό σε ελεημοσύνες είτε να απαιτήσει την άμεση και ολοκληρωτική καταστροφή του, εφόσον κανείς δεν έπρεπε να ωφεληθεί από τον καρπό της αμαρτίας, ούτε οι χήρες ούτε τα ορφανά ούτε οι πένητες.

Ακόμα μεγαλύτερη διάσταση απόψεων υπήρχε γύρω από τον τρόπο του σωφρονισμού. Συνήθης ήταν ο εγκλεισμός της μεταμελημένης πόρνης σε μοναστήρι, αλλά γύρω από την άσκηση που θα τον συνόδευε υπήρχαν μεγάλες αποκλίσεις. Την αυστηρότητα των κανόνων διαβίωσης επέλεγε κάποτε η ίδια, συνηθέστερα ωστόσο την επέβαλλε ο καθοδηγητής ασκητής. Έτσι, άλλος απαιτούσε λογικές και σταδιακές στερήσεις και άλλος το απόλυτο σφράγισμα της θύρας με προφανή κατάληξη έναν γρήγορο θάνατο. Οι συνεχείς αυτές επαναλήψεις και παραλλαγές υποδεικνύουν ότι βρισκόμαστε πλησιέστερα σε έναν κόσμο διδακτικών ιδεών παρά σε ιστορικά περιστατικά. Είναι ενδεικτικό ότι οι πόρνες εμφανίζονται συχνά να χρησιμοποιούν το γλωσσικό ιδίωμα των ασκητών. Ακόμα και έτσι πάντως, πολλές από τις λεπτομέρειες που παραδίδονται αντλούνται φανερά από πραγματικές εμπειρίες.

Οι πόρνες για τις οποίες γίνεται λόγος στα κείμενα που ανθολογούνται στον τόμο αυτό, τόσο οι ταπεινές όσο και οι επιφανέστερες, ήταν όλες ελεύθερες και δέχονταν επισκέψεις είτε στα καταλύματά τους είτε σε πανδοχεία. Δεν υπάρχει καμία αναφορά σε υπόδουλες πόρνες έγκλειστες σε πορνεία, καθώς η συγκεκριμένη κατηγορία γυναικών δεν φαίνεται να απασχόλησε τους ασκητές. Εξαιρέση αποτελούν μόνο οι περιπτώσεις ενάρετων γυναικών που

εκπορνεύτηκαν από κακόβουλους δικαστές σε εποχές διαγμών.

Στα καταλύματα και τα πανδοχεία στα οποία οι ασκητές αναζήτησαν τις πόρνες υπήρχε συχνά ένα πρώτο και ίσως ευρύχωρο δωμάτιο, όπου οι περιπτύξεις και οι ερωτοτροπίες τελούνταν φανερά. Υπήρχε ωστόσο και ένα μέσα δωμάτιο, όπου ο ενδιαφερόμενος είχε τη δυνατότητα να απομονωθεί με την πόρνη, ασφαλίζοντας μάλιστα τη θύρα.²⁰

Η αμοιβή, για την οποία δεν γίνονταν παζάρια, δινόταν προκαταβολικά στον προαγωγό ή τον πανδοχέα. Μπορούσε ωστόσο να αυξηθεί για την εξασφάλιση διανυκτέρευσης. Η πόρνη υποδεχόταν κάθε επισκέπτη πρόθυμα, με ευγένεια και εγκαρτέρηση. Φαίνεται ότι στα πορνεία οι γυναίκες εκτίθονταν κάποτε γυμνές. Στα πανδοχεία ωστόσο, η συναναστροφή ξεκινούσε με ένα καλό γεύμα, ενώ στο ιδιαίτερο δωμάτιο ανέμενε ένα καλοστρωμένο κρεβάτι. Πρώτη δουλειά της πόρνης ήταν να βγάλει τα υποδήματα του πελάτη, χωρίς να προβεί σε ακρότητες ή προκλητικές συμπεριφορές. Αν ήταν ωστόσο ελκυστική, μπορούσε να προσελκύσει πελατεία από μακρινά μέρη, ενώ για τη διεκδίκησή της γινόταν κάποτε συναγωνισμός. Υπήρχαν περιπτώσεις όπου στην ποδιά μιας πόρνης σφάζονταν παλικάρια.

Σύμφωνα με την ασκητική γραμματεία, μια γυναίκα επέλεγε ή κατέληγε στην πορνεία για διάφορους λόγους. Ένας ήταν η λαγνεία και η αναζήτηση εραστών. Ένας άλλος η αγάπη για πολυτέλειες και διασκέδασεις. Ένας τρίτος ήταν η ανέχεια και η ανάγκη. Υπήρχε περίπτωση πόρνης που αξιοποιούσε τα μικρά της κέρδη για ελεημοσύνες.

Μια ενάρετη χριστιανή πάλι οδηγήθηκε στην πορνεία επειδή καταστράφηκε οικονομικά, φροντίζοντας μοναχούς. Μολονότι αδιάφορες ως προς τις ηθικές επιταγές, οι πόρνες δεν αμφισβητούσαν την ύπαρξη του Θεού. Ορισμένες μάλιστα ήταν βαπτισμένες χριστιανές που ξέπεσαν στην πορνεία από απελπισία και απόγνωση μετά από σοβαρό ολίσθημα.

Τυπικοί πελάτες πορνείων εμφανίζονται οι στρατιώτες, οι ταξιδιώτες και οι αργόσχολοι νέοι. Δεν απουσίαζαν πάντως οι άρχοντες. Σε κάποιες σπάνιες περιπτώσεις, μια πόρνη μπορούσε να εξασφαλίσει γάμο με έναν θαυμαστή της, με την προϋπόθεση ότι θα αφοσιωνόταν πλέον σ' αυτόν.

Οι ασκητές έκαναν τις επισκέψεις τους αποκρύπτοντας τα χαρακτηριστικά τους, μεταμφιεσμένοι και με κάλυμμα κεφαλής. Γίνονταν ωστόσο δεκτοί ακόμα και με την ασκητική τους περιβολή, χωρίς να προκαλούν ιδιαίτερη έκπληξη. Η ενασχόληση ορισμένων με το εμπόριο τούς εξασφάλιζε εισοδήματα τα οποία μπορούσαν να διαθέσουν κατά βούληση. Κάποιοι από αυτούς ήταν γνωστοί και ως αλιείς μαργαριταριών.

Συχνές αναφορές γίνονται στα σχετικά αφηγήματα γύρω από την ένδυση. Άμεσα αναγνωρίσιμοι από την περιβολή τους ήταν ο ασκητής, ο στρατιώτης, ο ξένος και η θεατρίνα, που κυκλοφορούσε χωρίς κάλυμμα στην κεφαλή και τους ώμους. Επίσης ο νεοβάπτιστος με τον λευκό χιτώνα. Για την απλή πόρνη ωστόσο δεν γίνεται κανένα ιδιαίτερο σχόλιο. Η γενική εντύπωση είναι ότι τίποτα δεν την ξεχώριζε εξωτερικά από άλλες γυναίκες της σειράς της.

Οι πόρνες της ασκητικής γραμματείας συμπεριφέρονταν συνήθως με αυτοσυγκράτηση. Σε σπάνιες περιπτώσεις τούς ξέφευγε ένας αναστεναγμός. Η μεταστροφή τους πάντως επέφερε ψυχικό συγκλονισμό, με ακατάπαυστες γονυκλισίες, κλάματα και θρήνους. Τα αστείρευτα δάκρυα, οι νηστείες και οι προσευχές ήταν αλάνθαστα σημάδια μεταμέλειας — πικρά δάκρυα έχυναν άλλωστε μαζί τους και οι ενάρετοι ασκητές. Ακόμα πιο αλάνθαστο σημάδι ειλικρινούς μεταμέλειας ήταν οι θεραπείες τις οποίες ορισμένες μεταμελημένες γυναίκες αξιώνονταν να επιτελέσουν.

Τα κείμενα που ανθολογούνται στον τόμο αυτό έχουν παραδειγματικό χαρακτήρα. Μας παραπέμπουν στον 4ο και τον 5ο αιώνα μ.Χ., κυρίως στην Αίγυπτο και τη Συρία, όπου ο χριστιανικός ασκητισμός ήταν ιδιαιτέρως ανθηρός. Η επιλογή τους έγινε για να εικονογραφηθούν διαφορετικά περιστατικά, αλλά και για να διαφανούν οι παραλλαγές στα ίδια θέματα. Τελείως διαφορετικό είναι μόνο το πρώτο κείμενο που αφηγείται μιαν επίσκεψη του Σωκράτη στο κατάλυμα μιας πανέμορφης πόρνης. Περιλαμβάνεται για να τονιστεί η μεγάλη απόσταση που χωρίζει τον παγανιστικό κόσμο της κλασικής εποχής από τη χριστιανική ύστερη αρχαιότητα.

Ο Σωκράτης, σύμφωνα με την περιγραφή του Ξενοφώντα, επισκέφθηκε κάποτε με τη συντροφιά του μια πανέμορφη πόρνη για να θαυμάσει την ομορφιά της. Συζήτησε μαζί της, παρουσία όλων, σε μια ευχάριστη ατμόσφαιρα, κάνοντας τους συνήθεις του αστεϊσμούς. Δεν έδειξε καμία

δυσφορία και δεν διατύπωσε κανένα επικριτικό σχόλιο. Έκανε υποδείξεις για βελτιστοποίηση της επιχείρησης και έβγαλε επίσης ο ίδιος τα συμπεράσματά του. Και όταν αναχώρησε, άφησε να φανεί η ικανοποίησή του και η πρόθεσή του για μελλοντικές επισκέψεις και επαφές.

Οι ασκητές, από την άλλη, επισκέπτονταν τις πόρνες μόνοι τους και απέφευγαν τον συγχρωτισμό. Συζητούσαν μαζί τους σε βαριά ατμόσφαιρα και περιορίζονταν στα τετριμμένα. Σε πρώτη ευκαιρία γύριζαν τη συζήτηση σε ζητήματα ηθικής και στη μέλλουσα κρίση, προτρέποντας να τερματιστεί αμέσως ακόμα και η επιτυχέστερη επιχείρηση. Οι συναντήσεις κατέληγαν σε μεταστροφές και θρήνους.

Παρά τις μεγάλες διαφορές ανάμεσα στη συμπεριφορά του Σωκράτη και τις συμπεριφορές των ασκητών, διαφαίνεται πάντως και μια αλληλεπίδραση. Οι ασκητές δίνουν την εντύπωση ότι εμπνεύστηκαν από το επεισόδιο που αφηγείται ο Ξενοφών ή κάποια άλλα παρόμοια. Ως φιλόσοφοι μιας νέας εποχής, επισκέφθηκαν κι αυτοί πορνεία, μάλιστα φημισμένων ή πανέμορφων γυναικών. Συνομίλησαν μαζί τους με εφόδιο τη σοφία και την κοσμοθεωρία τους, με παράδειγμα αλλά και αρνητικό πρότυπο τον Σωκράτη. Πάντως, παρά τις προσπάθειες και τις προθέσεις τους, καμία ατραπός και κανένα μονοπάτι από αυτά που οδηγούσαν στην πορνεία δεν έμελε να περιοριστεί.

Τα πρώτα 14 κείμενα μετέφρασε από τα αρχαία ελληνικά η Γιάννα Στεργίου και τα τελευταία 3 από τα λατινικά ο Βάιος Βαϊόπουλος.

Σημειώσεις

1. Για την ελληνική αρχαιότητα βλ. Sarah B. Pomeroy, *Θεές, πόρνες, σύζυγοι και δούλες*, μτφρ. Μάριος Μπλέτας, Καρδαμίτσα, Αθήνα 2008· Carola Reinsberg, *Γάμος, εταίρες και παιδευαστία στην αρχαία Ελλάδα*, μτφρ. Δ. Γ. Γεωργοβασίλης & Μ. Φράιμπερ, Παπαδήμας, Αθήνα 1993· Robert Flacelière, *Ο έρωτας στην αρχαία Ελλάδα*, μτφρ. Αντρέας Καραντώνης, Παπαδήμας, Αθήνα 1991, και για τη ρωμαϊκή J. P. V. D. Balsdon, *Ρωμαίες γυναίκες*, μτφρ. Νίκος Πετρόχειλος, ΜΙΕΤ, Αθήνα ²1984.
2. Η Ασπασία ήταν στην πραγματικότητα παλλακίδα, εφόσον είχε σταθερή και αποκλειστική σχέση με τον Περικλή, χωρίς νόμιμο γάμο.
3. Αθήναιος 569d.
4. Πλάτων, *Συμπόσιον* 212d.
5. Τον σχετικό στίχο από την *Παννυχίδα* του Εύβουλου ανθολογεί ο Αθήναιος 568e.
6. Ηρόδοτος 2.134–135.
7. Πλούταρχος, *Άλέξανδρος* 38.
8. Πίνδαρος, fr. 122 Snell.
9. Πλάτων, *Φαῖδρος* 240b· *Χαρμίδης* 163b.
10. Αριστοτέλης, *Ἠθικά Νικομάχεια* 1121b.
11. Απολλόδωρος, *Κατὰ Νεαίρας*.
12. Ηρώδας, *Μιμίαμβοι* 2.
13. Αλκίφρων, *Ἐπιστολαί* 4.2, 18, 19.
14. Λουκιανός, *Ἐταιρικοί διάλογοι*.
15. Αθήναιος, *Δειπνοσοφισταί* 13.
16. Βλ. Antonio Varone, *Eroticism in Pompeii*, J. Paul Getty Museum, Λος Άντζελες 2001.
17. Μία από τις καλύτερες μελέτες είναι του Edward E. Cohen,

Ο αγοραίος έρωτας στην αρχαία Αθήνα, μτφρ. Βιολέττα Ζεύκη, Διόπτρα, Αθήνα 2020.

18. Βλ. Aline Rousselle, *Porneia: De la maîtrise du corps à la privation sensorielle, Ier-IVe siècles de l'ère chrétienne*, Presses universitaires de France, Παρίσι 1983.
19. Σε μία από τις ιστορίες, ο αφηγητής ζητά από τους ακροατές του να σιωπήσουν για να τον ακούσουν με προσοχή.
20. Οι ασκητές επέλεξαν βεβαίως την απομόνωση για να συνομιλήσουν ανενόχλητοι. Είχαν άλλωστε στον νου τους την ασκητική τους εμπειρία, που προέβλεπε διπλά κελιά, ένα μπροστινό με πόρτα στον δρόμο και ένα εσωτερικό, για μεγαλύτερη απομόνωση και ασφάλεια.